

Magdalena Woźniak-Miszewska

Motywy bezpośrednich inwestycji zagranicznych w zachodniopomorskiem

Ekonomiczne Problemy Usług nr 77, 364-378

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAGDALENA WOŹNIAK-MISZEWSKA

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego

MOTYWY BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH W ZACHODNIOPOMORSKIEM

Wprowadzenie

Przeprowadzone badania i analiza literatury przedmiotu wskazują na zróżnicowany wkład polskich regionów w tworzeniu ogólnokrajowych PKB. Dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju w znacznym stopniu przyczyniają się do wzrostu poziomu bezrobocia, które pociąga za sobą nierówności społeczne i zjawisko pauperyzacji, a rozwijające się wspólne przedsięwzięcia i międzynarodowa kooperacja wpływają na kształtowanie się nowych uwarunkowań rozwoju regionów. Zjawiska te oraz postępująca globalizacja i liberalizacja prowadzenia działalności gospodarczej skłaniają do refleksji nad nasilającymi się światowymi tendencjami w przepływach kapitału w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Poznanie motywów, jakimi kierują się inwestorzy zagraniczni w wyborach regionów na miejsca swej działalności gospodarczej, wydaje się jednym z kluczowych czynników efektywnego stymulowania ich napływu.

1. Teorie bezpośrednich inwestycji zagranicznych

W artykule przyjęto definicję bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) według wzorcowego określenia przez OECD, uzupełnioną rozważaniami J.H. Duninga, W. Janasza i M. Goryni, gdzie BIZ to element międzynarodowego przepływu kapitału, kategoria inwestycji rzeczowych, tworzących substancję

materialną (tereny, budowle, maszyny itd.), dokonywanych przez rezydenta jednego kraju w przedsiębiorstwie innego kraju, z zamiarem sprawowania długotrwałej kontroli i osiągania trwałej korzyści, przy czym BIZ wiąże się też z transferem technologii, doświadczenia, umiejętności organizacyjnych, menadżerskich, marketingowych i innych, będąc ostatnią fazą procesu umiędzynarodawiania przedsiębiorstw, przyjmując najczęściej formy *greenfield* lub *brownfield*.

Analizując przesłanki lokalizacji przedsiębiorstw zagranicznych, można stwierdzić, że w dużej mierze zależą one od podstawowych czynników lokalizacji przemysłu, rozumianych jako zjawiska gospodarcze, które wpływają na zmiany nakładów inwestycyjnych i kosztów produkcyjnych przedsiębiorstw w zależności od wyboru lokalizacji obiektu przemysłowego. Z analizy rozwoju przemysłu w ujęciu przestrzennym wynika, że nie wszystkie miejsca dla różnych rodzajów produkcji spełniają określone wymagania i zapewniają uzyskanie odpowiednich korzyści gospodarczych. Wybór lokalizacji przez przedsiębiorstwa transnarodowe wymaga uwzględnienia czynników przyrodniczych, ekonomicznych, organizacyjnych, technicznych i społecznych, które zmieniają się w czasie i przestrzeni. Do podstawowych czynników lokalizacji przedsiębiorstw zaliczymy: bazę surowcową, energetyczną, zasoby pracy, rynek zbytu, możliwości transportowe, infrastrukturę. W obliczu wolnego przepływu czynników produkcji (szczególnie kapitału) również inne czynniki odgrywają rolę w lokalizacji przedsiębiorstw w myśl tak zwanej zasady koherencji lokalizacyjnej, nie zawsze spełnionej¹.

Istnieje wiele teorii bezpośrednich inwestycji zagranicznych próbujących wyjaśniać motywy, jakimi kieruje się przedsiębiorstwo decydujące się na rozszerzenie działalności poza kraj macierzysty. Przez pojęcie motywu, w kontekście BIZ, rozumie się bodziec wynikający z określonych potrzeb lub celów, który wywiera na organizację presję skłaniającą do podjęcia określonych działań. Jest to czynnik wzbudzający proces motywacyjny i wykorzystujący jego mechanizmy, jest impulsem do rozszerzania lub przenoszenia działalności gospodarczej, całego procesu produkcyjnego lub jego części.

Korporacje transnarodowe, podejmując decyzję o eksporcie kapitału, kierują się różnymi motywami. Jedną z wymienianych przyczyn ich podejmowania są cele zorientowane na rynek zbytu. W. Karaszewski tym motywom BIZ przy-

¹ *Elementy strategii rozwoju przemysłu*, red. W. Janasz, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2000, s. 502–503.

pisuje dwojaki charakter: defensywny i ofensywny². Według B. Jasińskiego oraz L. Mesjasza w przypadku Polski do najczęściej wymienianych motywów podejmowania tu działalności gospodarczej należą: motywy rynkowe (wielkość rynku i perspektywy rozwoju), motywy kosztowe (koszty pracy i innych czynników wytwórczych), motywy wykorzystania inwestycji jako platformy do eksportu (wykorzystanie atutów lokalizacji kraju przyjmującego), motywy strategiczne (BIZ podejmowane, by promować długoterminowe cele firmy, zwłaszcza związane ze wzmocnieniem jej międzynarodowej konkurencyjności), motywy ominięcia barier handlowych oraz motywy minimalizowania kosztów transakcyjnych (chęć redukcji kosztów prowadzenia interesów za granicą, zastąpienie eksportu produkcją na miejscu)³.

Podstawę dla teorii BIZ, wyjaśniających ich motywy, stanowi neoklasyczna teoria handlu. Za podstawę wymiany handlowej uznaje się względne wyposażenie krajów w czynniki wytwórcze, przy założeniu warunków doskonałej konkurencji. Teoria sugeruje, że lokalizacja międzynarodowej produkcji wynika z przewag komparatywnych w kosztach czynników produkcji. Jeśli celem firmy jest minimalizacja kosztów produkcji, to powinna umiejscowić się w kraju, gdzie koszty są niższe. Niemniej jednak teoria dowodzi występowania wielu innych czynników wpływających na podjęcie decyzji w sprawie umiejscowienia bezpośredniej inwestycji zagranicznej⁴.

Tabela 1

Mikroekonomiczne teorie przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Teoria/myśliciele	Idea teorii
Teoria oligopolistycznej reakcji, zasada <i>follow the leader</i> / Hymer, Knickerbocker	W ramach rynku oligopolistycznego firmy podejmujące inwestycje w ramach defensywnej strategii idą w ślad za głównymi konkurentami celem niedopuszczenia do utraty rynku eksportowego czy pogorszenia sytuacji konkurencyjnej na rynku macierzystym
Teoria przewagi własnościowej przedsiębiorstwa (korzyści)	BIZ będą podejmowane przez firmy dysponujące określoną przewagą własnościową (na przykład wyższa technologia, lepszy marketing, większe możliwości finansowe) nad firmami lokalnymi. Przewaga ta musi

² W. Karaszewski, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Dom Organizatora, Toruń 2004, s. 64.

³ M. Jaworek, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w procesie prywatyzacji polskiej gospodarki*, Dom Organizatora, Toruń 2007, s. 111–112.

⁴ R.A. Mundell, *International Trade and Factor Mobility*, American Economic Review, 47 (3), s. 321–335; A. Golejewska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a proces restrukturyzacji gospodarki – aspekt teoretyczny*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008, s. 60–61.

Teoria/myśliciele	Idea teorii
monopolistycznych)/ Hymer	być na tyle istotna, aby przeważać lub co najmniej zneutralizować lepszą pozycję wyjściową firm lokalnych, które między innymi nie muszą ponosić kosztów zbierania informacji o nowym rynku
Teoria zawłaszczalności/ Magee	BIZ podejmowane są głównie przez firmy innowacyjne, dysponujące przewagą w postaci produktów o dużym poziomie wysokiej technologii, gdyż produkując na obcy rynek przez swoje filie zagraniczne, jest im łatwiej zawłaszczyć, czyli zachować większe zyski związane z tą przewagą, niż gdyby rozpowszechniały produkt przez mechanizm rynkowy
Teoria internalizacji transakcji wewnętrznych/ Coase, Wiliamsen, Buckley, Casson	BIZ są podejmowane przez korporacje celem omijania rynku (to znaczy by przeprowadzić transakcje wewnątrz tego samego przedsiębiorstwa (<i>intra-firm trade</i>), po cenach zgodnych ze strategią globalną firmy, zazwyczaj niższych od rynkowych). BIZ są podejmowane dla obniżenia kosztów transakcyjnych przez wprowadzenie transakcji na swoistym rynku wewnętrznym (to jest między zakładami i filiami tego samego przedsiębiorstwa zlokalizowanymi w różnych krajach)
Teoria lokalizacji/ Dunning, Rugman, Tesch	BIZ to skutek umiejętnego połączenia przewagi własnościowej przedsiębiorstwa i przewagi lokalizacyjnej kraju lokaty. Przewagę kraju jako rynku docelowego BIZ kształtują czynniki, takie jak ceny, jakość i rozmieszczenie czynników wytwórczych, stan infrastruktury gospodarczej, transportowej i instytucjonalnej, możliwość realizacji korzyści skali w zakresie B+R, produkcji i zbytu długoterminowych wielkości rynku, mierzoną ilością konsumentów i PKB <i>per capita</i> , zakres i charakter interwencjonizmu państwowego, jak również dystans psychologiczny (kulturowy, językowy) dzielący firmę od potencjalnego kraju lokaty
Teoria cyklu życia produktu, teoria luki technologicznej/ Vernon, Posner	BIZ są efektem nierównomiernego rozłożenia wiedzy technologicznej na świecie i jej ograniczonego przepływu, co powoduje, że można wyróżnić kraje innowatorskie i imitujące, między którymi następuje BIZ. BIZ to również efekt przechodzenia produktu przez fazy innowacji, dojrzewania oraz standaryzacji – źródło nowoczesnych produktów stanowią firmy z krajów innowatorów. Każda innowacja przechodzi przez fazy <i>narodzin</i> (produkcja tylko na rynek wewnętrzny innowatora), <i>dojrzewania</i> (stabilizacja popytu na rynku wewnętrznym, rośnie popyt na rynkach zagranicznych, a jednocześnie inne kraje wysokorozwinięte podejmują produkcję wyrobu, co może stanowić zagrożenie dla eksportu innowatora, który dla obniżenia kosztów produkcji przenosi produkcję na zewnątrz, podejmując BIZ w krajach, w stosunku do których posiada wyprzedzenie technologiczne – imitatorach) oraz przez fazę <i>standaryzacji</i> , w której dochodzi do odwrócenia strumieni handlu i produkt jest eksportowany z rynku imitatora do kraju innowatora

Źródło: J. Witkowska, A. Stępiak, *Teorie międzynarodowej wymiany gospodarczej*, 1990; T. Kalinowski, *Joint venture jako nowoczesna forma międzynarodowej współpracy gospodarczej*, UMK, Toruń 2003; M. Byczkowska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik kształtowania rozwoju regionu (na przykładzie województwa lubuskiego w latach 1990–2001)*, maszynopis pracy doktorskiej napisanej pod kier. W. Janasza, Szczecin 2003, s. 13–15.

Tabela 2

Makroekonomiczne teorie przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Teoria/myśliciele	Idea teorii
Teoria rentowności/ Mill, Marshall	Kapitał płynie z kraju o niższej rentowności do kraju cechującego się rzadkością kapitału, a więc wyższą rentownością
Teoria względnych przesunięć kosztów kapitału i siły roboczej/ Kojijima	Teoria wyróżnia BIZ, które są motywowane chęcią wykorzystania przewag komparatywnych słabiej rozwiniętego kraju przyjmującego (BIZ płynie z kraju o wysokim koszcie siły roboczej do krajów o niskim koszcie, co skutkuje wyrównaniem się kosztów pracy i kapitału między krajami) oraz BIZ, które są prowadzone dla wykorzystania przewagi monopolistycznej inwestora inwestującego kapitał w gałęziach, w których jego kraj macierzysty posiada przewagę komparatywną
Teorie kształtowania się pozycji inwestycyjnej krajów (wolumenu rynku)/ Dunning, Geldner, Chenery	Autorzy szukają zależności między wielkością rynku, poziomem rozwoju kraju macierzystego PKB <i>per capita</i> a strumieniem BIZ. Dunning twierdzi, że wraz ze wzrostem PKB <i>per capita</i> wzrasta również ilość BIZ netto <i>per capita</i> , stąd kraje wyżej rozwinięte są większymi inwestorami netto (BIZ netto = suma BIZ wypływających z danego kraju, pomniejszona o sumę BIZ podejmowanych w danym kraju)
Teoria obszarów walutowych/ Aliber	BIZ płyną z krajów o silnej walucie do krajów ze słabszą, ale długofalowo stabilną walutą. Firmy kraju o silnej walucie lokują kapitał w aktywach kraju o słabszej walucie z powodu różnic kursowych. Jest on tam kapitalizowany według wyższej stopy procentowej. Firmy te posiadają przewagę w stosunku do podmiotów lokalnych, bo są w stanie płacić wyższą cenę za dane aktywa

Źródło: J. Witkowska, A. Stępnik, op. cit.; T. Kalinowski, op. cit.; M. Byczkowska, op. cit.

Teorie wyjaśniające przepływy i motywy BIZ można podzielić na *makroekonomiczne* i *mikroekonomiczne* (tabele 1 i 2). Druga możliwość uporządkowania koncepcji BIZ, w zależności od motywu kierującego przedsiębiorstwem, dzieli je na: prowadzące z założenia do *fragmentarycznego wyjaśnienia zjawiska BIZ*, obejmujące co najmniej jeden aspekt tego zjawiska, oraz koncepcje prowadzące do *syntetycznego ujęcia i całościowego wyjaśnienia BIZ*. Inne podejścia klasyfikują te teorie jako *statyczne* i *dynamiczne*.

Kolejna klasyfikacja porządkuje koncepcje BIZ w zależności od tego, czy koncentrują się one na *realnej*, czy *finansowej* stronie procesów gospodarczych. Inna możliwość opiera się na kryterium *poziomu analizy* przyjętej w danej koncepcji (najczęściej przyjmowane poziomy to *przedsiębiorstwo*, *branża* i *gospo-*

darka narodowa)⁵. Dalsze dzielą teorie BIZ na *wynikające z uwarunkowań kraju lokaty* (na przykład teoria rentowności, outputu i wolumenu rynku, cyklu życia produktu, lokalizacji) oraz *wynikające z uwarunkowań firmy* (na przykład teoria dywersyfikacji portfela, zachowania firmy, reakcji oligopolistycznej, lokalizacji)⁶, *kosztowe* (na przykład teoria obfitości zasobów, przepływu kapitału, względnych przesunięć kosztów siły roboczej i kapitału) oraz *zyskowe* (na przykład wolumenu produkcji i chłonności rynków zagranicznych, obszarów walutowych, lokalizacji, zawłaszczalności, internacjonalizacji)⁷. Możemy mówić także o teoriach *polityki handlowej* (motywy dokonywania BIZ wynikają z protekcji handlowej, utrudniającej wymianę międzynarodową, BIZ stają się substytutem handlu towarowego), *teorii powiązań pionowych i poziomych między firmami* (na przykład podkreślanie sieciowości firm, systemu outsourcingu) oraz *teorii rynków i konkurencji* (powstanie dużych, lokalnych rynków zbytu tworzących dogodne warunki dostępu dla produktów i firm przez liberalizację transferu)⁸ i innych.

J. Rymarczyk za najistotniejsze i najpopularniejsze uznaje koncepcje *przewag monopolistycznych, międzynarodowego cyklu życia produktu, lokalizacji, internacjonalizacji* oraz *eklektyczną teorię międzynarodowej produkcji*⁹ J.H. Dunninga, zwaną też *paradygmatem OLI* (*Ownership, Location, Internalization*). Zakłada ona, że żadna z istniejących koncepcji nie wyjaśnia w sposób zadowalający zjawiska BIZ i dlatego celowe byłoby stworzenie teorii scalającej dorobek innych podejść¹⁰. W teorii eklektycznej, poza podjęciem kwestii występujących w wielu poprzednich teoriach, które mają na celu odpowiedź na pytania: *jakie firmy dokonują BIZ i jakie są motywy ich podejmowania*, dąży się

⁵ M. Gorynia, *Strategie zagranicznej ekspansji przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2007, s. 97–107.

⁶ J. Stehn, *Auslandische Direktivinstitutionen in Industrieländern*, Kiel 1992; A. Stępnik, *Integracja regionalna i transfer kapitału. Inwestycje bezpośrednie w aspekcie klimatu inwestycyjnego w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1996, s. 54; W. Zysk, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne – próba interpretacji zjawiska na gruncie teoretycznym*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie nr 601, Prace z zakresu handlu zagranicznego, Kraków 2002, s. 39–40.

⁷ E. Oziewicz, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w rozwoju gospodarczym krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998, s. 70; W. Zysk, op. cit., s. 40.

⁸ T. Rynarzewski, A. Zielińska-Głębocka, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze. Teoria wymiany i polityki handlu międzynarodowego*, PWN, Warszawa 2006, s. 212–214.

⁹ J. Rymarczyk, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 2006, s. 111–112.

¹⁰ J. H. Dunning, *International production and the Multinational Enterprise*, Allen and Unwin, London 1981, s. 73–108; Idem, *Multinational Enterprises and the Global Economy*, Addison-Wesley Publishing Company, New York 1993, s. 76–85; M. Gorynia, op. cit., s. 102–103.

również do rozstrzygnięcia problemu *lokalizacji* BIZ. Główną rolę odgrywają tutaj: specyficzna przewaga firmy nad konkurentami (na przykład technologia i zarządzanie), korzyści internacjonalizacji oraz lokalizacja działalności. W sytuacji gdy internalizacja przewagi przedsiębiorstwa okazuje się bardziej korzystna niż rozwiązanie alternatywne (na przykład franchising, licencja), firma decyduje się na BIZ. Teoria ta łączy teorie lokalizacji produkcji¹¹, internalizacji oraz przewagi własnościowej. Zatem ogólne założenie paradygmatu OLI brzmi następująco: *im więcej specyficznych przewag własnościowych posiadają przedsiębiorstwa danego kraju i im większa jest motywacja do internacjonalizacji oraz eksploatacji poza granicami kraju macierzystego, tym większe jest zaangażowanie kraju w produkcję międzynarodową*. J.H. Dunning zakłada, że przedsiębiorstwo podejmuje decyzję o BIZ tylko wtedy, gdy jego działalność za granicą będzie bardziej zyskowna niż we własnym kraju. Cel ten zostanie osiągnięty, gdy spełnione będą przewagi własnościowe *O* (firma posiada nowoczesne aktywa), internalizacji *I* oraz lokalizacji *L* (firma musi znaleźć korzystną lokalizację za granicą, dającą możliwość na przykład znalezienia nowych rynków)¹². Teoria ta jest najbardziej kompleksowym ujęciem analizy przepływu BIZ.

Oprócz wymienionych teorii warto zaznaczyć dodatkowo *teorię międzynarodowej transmisji zasobów* Fayerweathera¹³, *teorię horyzontów globalnych* Aharoniego¹⁴, *teorię konkurencji globalnej* Portera oraz *teorię geobiznesu* Robjocka i Simmondsa¹⁵.

2. Empiryczny kontekst motywów BIZ w Zachodniopomorskiem

Wielość teorii próbujących wyjaśnić przyczyny podejmowania BIZ, przedstawionych w I części artykułu, świadczy o złożoności zagadnienia. Prze-

¹¹ T.A.B. Corley, *John Dunning's Contribution to International Business Studies*, s. 1–19, w: *Multinational Enterprises in the World Economy, Essays in Honour of John Dunning*, eds P.J. Buckley, M. Casson, Eduard Elgar Publishing Limited, Aldershot; M. Gorynia, op. cit., s. 103.

¹² A. Golejewska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a proces restrukturyzacji gospodarki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008, s. 92–93.

¹³ J. Fayerweather, *International Transmission of Resources*, w: *International Business Management, A. Conceptual Framework*, McGraw-Hill, New York 1969; M. Gorynia, op. cit. s. 103–104.

¹⁴ Y. Aharoni, *The Foreign Investment Decision Process*, Harvard Graduate School of Business Administration, Boston 1966; M. Gorynia, op. cit., s. 104.

¹⁵ M. Gorynia, op. cit., s. 105–107.

słanki lokowania projektu inwestycyjnego w danym regionie mogą być bardzo różne. Według jednego z założeń (wynikającego pośrednio z teorii *podstawowych czynników umiejscawiania przemysłu*¹⁶), wpływać na nie będą *miękkie i twarde czynniki lokalizacji*¹⁷. Twarde uwarunkowania lokalizacji niejako powinny być spełnione obligatoryjnie przez dany teren, natomiast wyznaczniki miękkie często mają drugorzędne znaczenie. Uwzględniając powyższe, można przyjąć, że czynniki lokalizacji pośrednio wpływają na motywy wyboru danego regionu, częstokroć je uświadamiając i modelując.

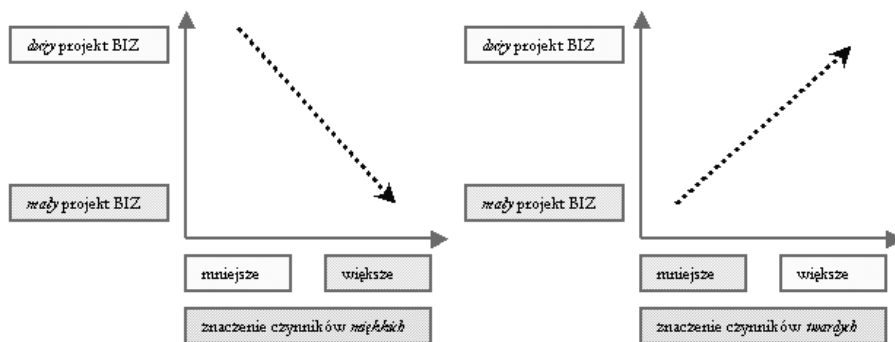
Z doświadczeń¹⁸ w pracy z BIZ wynika, że przy mikro- i małych¹⁹ projektach inwestycyjnych często, prócz twardych, większe znaczenie mieć będą czynniki miękkie. Natomiast dla średnich, a zwłaszcza dużych projektów czynniki miękkie tracą na ważności. W uproszczeniu przedstawić można to w postaci odwrotnych zależności – wraz ze wzrostem lub spadkiem wielkości projektu rośnie bądź maleje znaczenie odpowiednio miękkich, alternatywnie twardych, czynników lokalizacji (rysunek 1).

¹⁶ Zob. *Elementy strategii rozwoju...*, op. cit., s. 502–503.

¹⁷ Za W. Dziemianowiczem, Z. Olesińskim, L. Wojtasiewiczem – *czynniki twarde* to takie, które władze publiczne mają ograniczony wpływ, np. podaż, dostępność, ceny surowców, bliskość granic, korzystne położenie, rynek zbytu w regionie, obiekty produkcyjne i biurowe, podaż i fachowość siły roboczej, wcześniejsza współpraca inwestora z polskimi partnerami i inne. *Czynniki miękkie* zaś to takie, na które władze publiczne mają znaczący wpływ, np. jakość obsługi w urzędzie, stosunek władz lokalnych mieszkańców do BIZ, lokalne zachęty podatkowe, szybkość i elastyczność działania administracji i inne.

¹⁸ Obserwacja dotyczy lat 2006–2011 – uczestnictwo w obsłudze inwestorów zagranicznych (obsługiwanych przez Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera w Szczecinie oraz PALiZ S.A.), planujących przeniesienie działalności (lub jej części) poza kraj macierzysty. Inwestorzy rozważali m.in. Polskę i wizytowali tereny inwestycyjne również w regionie zachodniopomorskim.

¹⁹ W rozumieniu definicji przedsiębiorstw stosowanej przez Komisję Europejską.

Rys. 1. Odwrotna zależność pomiędzy znaczeniem miękkich i twardych czynników lokalizacji a wielkością projektu inwestycyjnego (BIZ).

Źródło: opracowanie własne na podstawie obsługi inwestorów zagranicznych przez COIE Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego i Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych S.A. w latach 2006–2011.

Eklektyczna teoria produkcji międzynarodowej (paradygmat OLI) oraz rodzaje inwestycji zagranicznych, ze względu na motywy inwestora J.H. Duninga, uzasadniają pogrupowanie w artykule motywów lokowania inwestycji zagranicznych w Zachodniopomorskiem w 4 uzupełniających się kategoriach: motywy ekonomiczne (koszty pracy, zachęty inwestycyjne, ceny energii w Polsce i Zachodniopomorskiem, stopień przygotowania i ceny kupna terenów inwestycyjnych oraz koszt rozpoczęcia biznesu), geograficzne (bliskość granicy z Niemcami oraz portów morskich, dostępność transportowa, dostęp do rynków UE i Europy Środkowo-Wschodniej), społeczno-kulturowe (dostępność zasobów ludzkich i podobne zwyczaje biznesowe) oraz motywy związane z otoczeniem zadaniowym przedsiębiorstwa (obecność instytucji otoczenia biznesu, innych inwestorów, dostępność, cena, jakość surowców oraz komponentów od poddostawców i kooperantów).

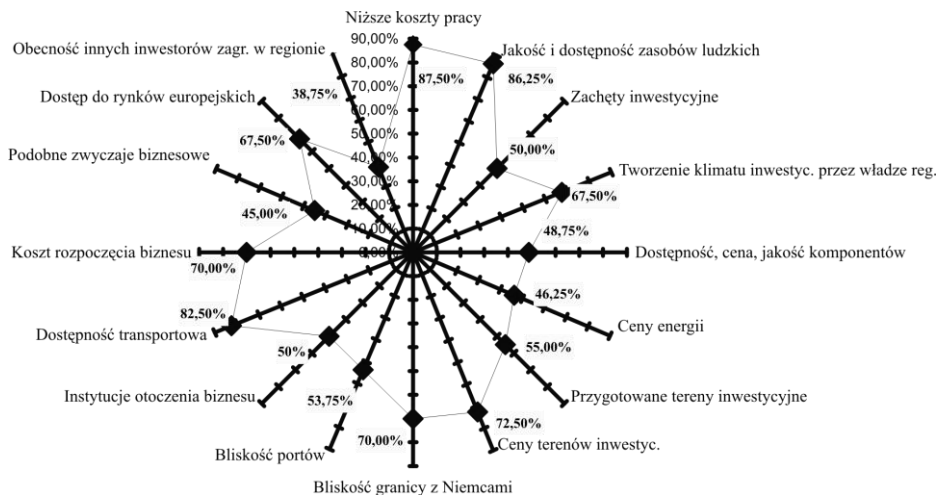
W celu zidentyfikowania motywów bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Zachodniopomorskiem przeprowadzono badania empiryczne techniką ankiety (pocztovej oraz e-mailowej). Badaniami objęto przedsiębiorstwa z bazy danych REGON Urzędu Statystycznego w Szczecinie, z sekcji PKD – C, przetwórstwo przemysłowe, z zatrudnieniem od 10 pracowników, według stanu z 31.10.2009 roku. Zastosowano tu metody statystycznej obróbki badań ankie-

towych. Aby wyeliminować barierę językową z respondentami, kwestionariusz ankiety, wraz z listem przewodnim od Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, zostały opracowane w dwóch wersjach językowych: polskiej oraz angielskiej. Oprócz pytań dotyczących motywów inwestycji w Zachodniopomorskiem ankieta zawierała sekcje dotyczące charakterystyki firmy, jej działalności, oceny funkcjonowania w Zachodniopomorskiem, promocji regionu oraz konkurentów w pozyskiwaniu nowych BIZ.

Próba badawcza składa się w ponad 91% ze spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, w większości pochodzących z Niemiec oraz Danii i rozpoczynających działalność w Zachodniopomorskiem przed rokiem 2000, zlokalizowanych głównie w Szczecinie, Stargardzie Szczecińskim, Koszalinie oraz Goleniowie, jako inwestycje typu *greenfield*, w metalowym lub spożywczym dziale przemysłu. Deklarowana wartość poniesionych inwestycji najczęściej kształtuje się na poziomach od 1 mln do 5 mln zł oraz od 11 mln do 50 mln zł. Produkcja dóbr na eksport oraz na rynek krajowy to główny rodzaj prowadzonej w Zachodniopomorskiem działalności podmiotów zagranicznych, co potwierdza weryfikacja danych Urzędu Statystycznego w Szczecinie.

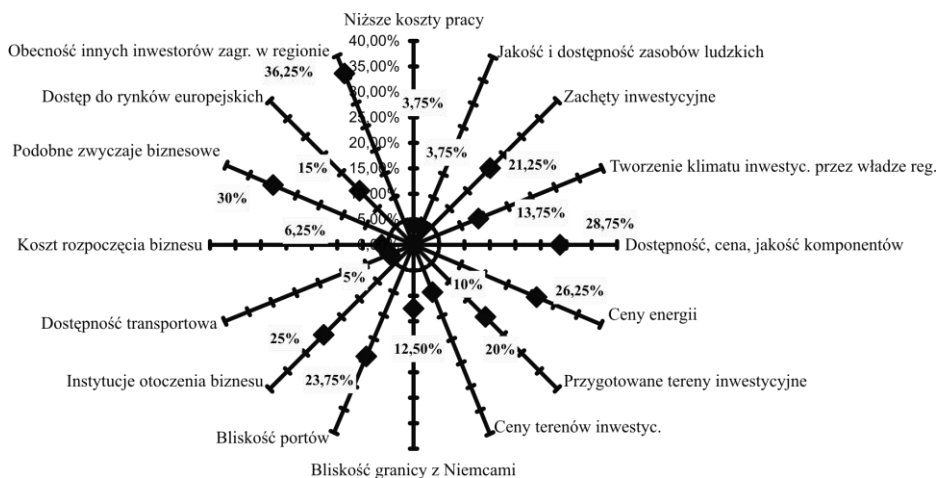
Po wcześniejszej weryfikacji (telefon i program LEX Omega dla Jednostek Samorządu Terytorialnego) ustalono, że ogólna liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w Zachodniopomorskiem w sekcji PKD – C, zatrudniających ponad 10 pracowników, według stanu z 31.10.2009 roku wynosiła 242 firmy²⁰. Przyjmując współczynnik ufności na poziomie 95% i maksymalny dopuszczalny błąd wskaźnika struktury 10%, to niezbędna liczebność próby powinna wynieść 69 firm. Badanie obejmuje 80 firm, co oznacza, że maksymalny błąd wskaźnika struktury nie przekroczy 9%. W przypadku gdy przyjmie się współczynnik ufności 90%, to dla próby 80 firm maksymalny błąd wskaźnika struktury wyniesie 7,5%.

²⁰ Zob. M. Woźniak-Miszewska, *Oddziaływanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rozwój regionu ekonomicznego (na przykładzie Zachodniopomorskiego)*, maszynopis rozprawy doktorskiej, Szczecin 2011, s. 127–129.

Rys. 2. Bardzo ważne i ważne motywy lokowania BIZ w Zachodniopomorskiem (odsetek odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Rys. 3. Nieważne motywy lokowania BIZ w Zachodniopomorskiem (odsetek odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W świetle wyników badań empirycznych *bardzo ważnymi* (bez *ważnych*) motywami²¹ inwestycji w Zachodniopomorskiem są (rysunek 1):

- a) dostępność transportowa (połączenia drogowe, kolejowe, lotnicze) – 41 firm (17%),
- b) niższe koszty pracy – 39 firm (16% odpowiedzi),
- c) bliskość granicy z Niemcami – 37 firm (15% odpowiedzi),
- d) dostęp do rynków Unii Europejskiej i Europy Środkowo-Wschodniej – 30 firm (12%),
- e) ceny kupna terenów inwestycyjnych – 29 firm (12% odpowiedzi),
- f) bliskość portów morskich – 24 firmy (10% odpowiedzi),
- g) tereny inwestycyjne przygotowane do procesu inwestycyjnego – 23 firmy (9%),
- h) zachęty inwestycyjne – 23 firmy (9% odpowiedzi).

Nieważnym motywem inwestycji w Zachodniopomorskiem są między innymi (rysunek 2):

- a) obecność innych inwestorów zagranicznych w regionie²² – 29 firm,
- b) dostępność, cena, jakość surowców i komponentów od poddostawców oraz kooperantów – 23 podmioty,
- c) ceny energii w Polsce i Zachodniopomorskiem – 21 firm.

Wyniki badania wskazują na *drugorzędne znaczenie zachęt inwestycyjnych* stosowanych przez polski rząd i samorządy w procesie pozyskiwania BIZ (prawie 38% ankietowanych podaje, że nie skorzystało z żadnej zachęty inwestycyjnej) oraz *bardzo duże znaczenie klimatu inwestycyjnego* tworzego przez władze regionalne.

Blisko połowa przebadanych przedsiębiorców ocenia koszty pracy w regionie zachodniopomorskim jako *dużo niższe* w porównaniu z krajem pochodzenia kapitału (39 firm), a prawie 44% ankietowanych (35 firm) jako *niższe*. Trzy firmy oceniły koszty pracy jako *takie same* (3,75% odpowiedzi), a tylko jedna jako *wyższe*.

Zachodniopomorscy inwestorzy zagraniczni poproszeni o ocenę obecności potencjalnych kooperantów w badanym regionie pod względem ich liczby, ja-

²¹ Motywy oceniane przez zachodniopomorskich BIZ odpowiadają wybranym czynnikom atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski według *IBnGR*.

²² Motyw ten z reguły uznawany jest za bardzo ważny dla potencjalnych BIZ, stąd uzyskany wynik badań wskazuje na brak zainteresowania inwestorów zagranicznych lokalnym środowiskiem gospodarczym, przejawiający się stosunkiem do zachodniopomorskich (polskich i zagranicznych) kooperantów.

kości współpracy i oferowanych cen najczęściej wymieniali odpowiedź, że liczba kooperantów jest *niewystarczająca* (31 firm, ponad 38% odpowiedzi), 19 podmiotów, że *wystarczająca, ale ich jakość i ceny nie satysfakcjonują firm zagranicznych* (prawie 24% odpowiedzi). 13 firm liczbę *poddostawców i kooperantów uważa za wystarczającą, a ich ceny i jakość satysfakcjonują inwestorów zagranicznych* (16,25% odpowiedzi). 7 firm *nie współpracuje z firmami z Zachodniopomorskiego* (8,75% odpowiedzi), a 5 firm *nie ma zdania*. Niestety, żadna z przebadanych firm nie zamierza w przyszłości ściągnąć do Zachodniopomorskiego swoich kooperantów lub poddostawców z innych krajów, co sugeruje raczej niechęć do pogłębiania dalszej integracji z regionem zachodniopomorskim oraz rozwoju firmy w analizowanym województwie.

Często najlepszym magnesem przyciągającym nowe przedsiębiorstwa zagraniczne, oprócz splotów poszczególnych elementów atrakcyjności inwestycyjnej oraz twardych i miękkich czynników lokalizacji, uruchamiających w korporacjach transnarodowych określone procesy motywacyjne, są już funkcjonujące firmy z kapitałem obcym w regionie. Między innymi z tego powodu Zachodniopomorskie nie należy do polskiej czołówki w pozyskiwaniu nowych biznesów zagranicznych, pozostając w tym aspekcie za województwami centralnymi oraz południowo-zachodnimi. Niemniej jednak bezpośrednio inwestycje zagraniczne na stałe wpisały się w krajobraz gospodarczy Zachodniopomorskiego, o czym świadczy stale rosnąca liczba spółek z kapitałem obcym w badanym województwie, wyższa od średniej w Polsce.

Rozważania i analizy przedstawione w artykule oraz chęć głębszego poznania motywów, jakimi kierują się inwestorzy zagraniczni przy wyborze Zachodniopomorskiego jako miejsca swojej inwestycji, stać się mogą inspiracją do dalszych badań w tym zakresie.

Literatura

- Byczkowska M., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik kształtowania rozwoju regionu (na przykładzie województwa lubuskiego w latach 1990–2001)*, maszynopis pracy doktorskiej napisanej pod kier. W. Janasza, Szczecin 2003.
- Dunning J.H., *International production ant the Multinational Enterprise*, Allen and Unwin, London 1981.
- Elementy strategii rozwoju przemysłu*, red. W. Janasz, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2000.

- Golejewska A., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a proces restrukturyzacji gospodarki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008.
- Gorynia M., *Strategie zagranicznej ekspansji przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2007.
- Jaworek M., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w procesie prywatyzacji polskiej gospodarki*, Dom Organizatora, Toruń 2007.
- Kalinowski T., *Joint venture jako nowoczesna forma międzynarodowej współpracy gospodarczej*, UMK, Toruń 2003.
- Karaszewski W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Dom Organizatora, Toruń 2004.
- Mundell R.A., *International Trade and Factor Mobility*, American Economic Review, 47 (3).
- Oziewicz E., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w rozwoju gospodarczym krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998.
- Rymarczyk J., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 2006.
- Rynarzewski T., Zielińska-Głębocka A., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze. Teoria wymiany i polityki handlu międzynarodowego*, PWN, Warszawa 2006.
- Stehn J., *Ausländische Direktiv Institutionen in Industrieländern*, Kiel 1992.
- Stepniak A., *Integracja regionalna i transfer kapitału. Inwestycje bezpośrednie w aspekcie klimatu inwestycyjnego w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1996.
- Witkowska J., Stepniak A., *Teorie międzynarodowej wymiany gospodarczej*, 1990.
- Zysk W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne – próba interpretacji zjawiska na gruncie teoretycznym*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie nr 601, Prace z zakresu handlu zagranicznego, Kraków 2002.

REASONS FOR FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN WESTPOMERANIAN REGION

Summary

The first part of the article is presenting different author's theories of foreign direct investments (FDI), which explain motives of undertaking them in particular economic regions. The second part is a summary of an empirical questionnaire survey (using regular mail and e-mail) among foreign companies listed in the REGON database of the Statistical Office of Szczecin and the database of COIE UMWZP (PKD section – C, employment in excess of 10 people), regarding investment motives in Westpomeranian

Region. The results of the survey show that economic and geographic motives are the most important for FDI in West Pomerania, what confirms the nationwide trends.

Translated by Magdalena Woźniak-Miszewska